

תורה מן השמים | חלק ה'

אחרי שעשינו סדר בהשתלשלות מסורת תורה שבכתב ושבעל פה, סגרנו אותה מכל הקצוות, הגענו למסקנה שכל מה שנמצא בידינו בחתימת התלמוד של רבינא ורב אשי (שחתמו את התלמוד הבבלי שהוא בתראי) - הסמכות העליונה האחרונה שהיתה כלל ישראלית, זה מה שעליו אנחנו נשענים מאז ועד היום. אם תלמיד חכם יגיד סברא מליבו, אם היא סברא חזקה - צריכים להתמודד מולה. אם אין לו אבל שום בסיס, הוא אומר דברים חסר מקור, אז אין בדבריו טעם. כולנו סמוכים על שולחן אחד.

נעשה חשבון עם עצמנו:

בוא נתאר לעצמנו שאין לנו את ארון הספרים שלנו, אלא רק את התלמוד הבבלי - בלי רש"י ופירושים. זו היתה תקופת הגאונים. איזו חכמה רבה היתה לחכמים במסורת הקבלה שלהם מרב לתלמיד איך ללמוד את התלמוד ולהכריע אותו. זו היתה תקופת הגאונים. אחר כך, תקופת הראשונים - בתי מדרשות באזורים שונים שהתפתחו, ספרד ואשכנז. מרגע חתימת התלמוד, לכל חכם יש את המסורת שלו, ולפעמים יש גם את מה שהוא מבין לפי ראות עיניו בהבנת התלמוד, ובהחלט סביר שטיפול מחלוקת בין שני חכמים. כמו שבתקופת הסנהדרין היו חכמים שהיו רואים את הדברים אחרת, עד שהחכמים היו נמנים לרוב לאחד הצדדים, כך היה מאז חתימת התלמוד. (משרבו תלמידים שלא שימשו כל צרכם רבתה מחלוקת בישראל - הרמב"ם עצמו מסביר את זה. הוא אומר שבכל ששימשו יותר את הרב, זה גרם שההיגיון השכלי היה יותר צרוף, והיו פחות חילוקים. לא שימשו את רבם מספיק, אז הסברות של השכל האנושי התחילו להיכנס ולראות את הדברים שונה). כל עוד היתה סנהדרין זה לא היה משנה כי יש הכרעת הרוב, אבל כשאבידנו את הכח המאחד, ריבוי הדעות גרם לצרה גדולה. כל עוד שעמ"י בפיזור, כל קהילה צריכה לקבל את הכח המכריע שבידה - מרא דאתרא. כל עוד יש ספק, הולכים אחרי הוראת חכם, מורה ההוראה שבאותה עיר. אם יש שני מורי הוראה, צריכים הציבור לקבל על עצמם מורה הוראה מסוים, כדי שלא יהיה לא תתגודדו.

זה היה המצב המתוקן, בכל קהילה בישראל היה מרא דאתרא, והוא היה מורה הוראה באותו מקום. ההוראה הזו לא מחייבת, זה לא סנהדרין, אבל זו הנהגה ציבורית. אלו תנאי הישרדות בגלות. הרמב"ם אומר שזה לא הפך להיות מחייב את כלל ישראל, אלא את אנשי אותו מקום. הנהגות של רבנו גרשום למקומו לא מחייבות אנשים שלא היו בעירו. אם אדם הולך לחכם והוא אסר לו, הוא מחייב להוראה הזו, אלא אם אותו חכם יחזור בו. הוראת חכם זה כח מחייב.

יש לחכם הזה כח של הוראת יחיד, זה לא חלק בלתי נפרד מתורת משה, לא "על פי אשר יורו". החכם הורה הוראה, הוא קיבל מהתורה כח חכם שהורה, כדי לבטל את זה צריך כח חזק ממנו. (למה אמוראים לא יכולים לחלוק על תנאים? הבית יוסף אומר שזה כי קיבלו עליהם. ההסבר הפשוט לכך הוא שהיה ברור להם שכיוון שהם היו כל כך קרובים לדור המשניות, לכן ודאי דבריהם יותר אותנטיים).

מתקופת חתימת התלמוד, כל חכם בישראל היה צריך להיות חכם עצום ונורא, להיות בקיא בשני התלמודים, לחשבן את כל המקורות, ליישב את כל הקושיות ולהשיג מסקנה. איזו גאונות! את כל זה היה צריך לעשות כל מורה הוראה. הראשון שעשה לנו את השירות הגדול היה הרי"ף, שקיצר את התלמוד לסוגיות ההלכתיות, שאדם יוכל ללמוד בקיצור את כל המסקנות ההלכתיות של התלמוד. זה כבר קיצר הליכים. הרי"ף היה הראשון שסידר כך, הוא גם הכריע הרבה. הבא אחריו, היד החזקה של הרמב"ם - זה דבר פלאי ממש. הרמב"ם כולל שם את כל מדרשי התנאים, כל התלמודים, כל דבר שנמצא בתורה שבעל פה. את הכל הרמב"ם קיבץ בסדר מופתי, כל דבר עומד על מקומו בדיוק ובהגדרה מסודרת. אין לזה אח ורע. אין עוד אף חיבור שקיבץ כך את כל התורה כולה. למעשה, עד היום כל תורה שבעל פה עומדת זכותו של הרמב"ם, כי כל מה שהתפתח התפתח בזכותו. הבא שעשה את הפעולה המשמעותית ביותר לעמ"י היה הרא"ש (שחיבורו, דרך אגב, היה על הרי"ף). הוא דן על דברי הרי"ף.

בנו של הרא"ש סידר את הדברים בארבעה טורים, שם הוא חיבר בין הרמב"ם לרא"ש ועל פי זה הכריע בכל סוגיה.

הגיע הבית יוסף ועל גבי זה חיבר את חיבורו. איפה שיש רמב"ם רי"ף ורא"ש, הוא מכריע על פי רוב דעות. למה הוא הכריע דוקא לפי החכמים האלו? כי הרי"ף והרמב"ם מכריזים את חכמי ספרד, והרא"ש את חכמי אשכנז.

אלו היו שני מהלכים שונים בסוגיות, החכמים האלו מייצגים מהלכים מרכזיים. הוא עשה בית דין והכריע על פי רוב דעות. את המסקנות של ההלכה בבית יוסף, הוא ריכז בחיבור שנקרא שולחן ערוך. זה אחד מהחיבורים הכי ענקיים היום, אבל השו"ע נכתב באופן שכל יהודי יחזור עליו כולו פעם בחודש, איזה ספרון קטן...

זה היה חידוש גדול, הוא לקח על גביו הכרעה לכל התורה כולה. התחילו החכמים אחריו לדון בדברים הראשון היה הרמ"א, שלפעמים חלק על השו"ע בסברה או הכרעה, ולפעמים ציין את מנהגי אשכנז שהיו אחרת מפסק השו"ע. על גבי זה רבו חיבורים נוספים.

(הערה מליבי: אני לא מבין את חילוקי את עמ"י לשתי תורות כאילו כל מי שנולד בארצות מסוימות שייך להכרעה מסויימת. עד לפני לא הרבה זמן הלכו על פי הדברים עצמם. הפרי חדש חלק הרבה על הבית יוסף, לא שמענו שהדברים הוכרעו לפי חלוקה מסויימת של רבנים. התורה היא דינמית. כל עוד אין לנו סנהדרין הדברים צריכים להתפתח ולהתברר. אם בא חכם גדול מישראל ומכריע כצד אחד, זה מחייב את כולם באופן שווה. כל הגישה הזו היא תמוהה מאוד, לא שמענו זאת מעולם.

החפץ חיים היה מורה הוראה גדול, ספרו התחבר לכל קצות ישראל. לא עלה בדעתו פעם אחת לכתוב שההלכה תלויה בעדת המוצא של האדם. מנהג הוא צורה של סוג הכרעה, אבל איפה שיש הכרעה - מנהג כמאן דליתיה. מנהג הוא סוג של ברירת מחדל. צריכים להתמודד בדרכי החכמה! כמו שהמשנה ברורה לא מחייב את עצמו לרמ"א בגלל שהוא אשכנזי, אלא הוא לומד את הדברים ממקורם.

אדם צריך ללכת אחרי גדול בישראל. אם הוא מסוגל לגשש בעצמו בסוגיות, שיגשש. אם הוא לא מסוגל, שיבחר מורה הוראה מובהק וילך אחריו, ואותו רב יכריע בכל סוגיה כמו רופא. בפסקי הולכים לחכם גדול שמכריע אחרי שהוא למד את הסוגיות. זה לא הגיוני שזה יתחלק לפי עדה, אלא לפי הכרע אמיתי! מי שהגיע להוראה, שיכריע בעצמו. אם הוא לא הגיע להוראה, שיקבל עליו רב שיכריע לו. זה לא קשור לעדות. הכלל העדתי הוא דבר חדש שלא הוזכר אף פעם. אדם יחיד לא יכול להכריע, הוא יכול רק לייעץ. אם באתי אל רב לשאול כי אני לא מבין בתחום - הוא כמו רופא המשפחה שלי, לא מתווכחים. אם שאלתי לטעם הדברים, אם באתי אליו כתלמיד חכם ושאלתי למה הכריע כך או כך, והוא אמר לי את טעמו והטעם לא שכנע אותי - אסור לי לקבל!

אם אין ברירה, כשאין לחכם הכרע, הוא ילך וישאל חכם והוא יסלק אותו מהספק, זו צורת הישרדות. אדם שגר ברובע, אם הוא ילך אחרי הרב נבצל - הוא יכריע לו בכל סוגיה כפי ראות עיניו. אם נמליך את הבית יוסף על כולם, אפשר לסגור את כל הגמרא. נעשה קיצור לבית יוסף וזהו. הרמב"ם כתב חיבור כזה לעמי הארצות, לאנשים שעדיף שילמדו את ההלכה וידעו מה לעשות. לקחת קולא מכל הרופאים זה טיפשות - כך גם קולא מכל הרבנים.

אף אחד לא נצמד לרופא מסוים, כשאחד בחופשה הוא שואל רופא אחר. גם הוא מוסמך להוראה. עשה לך רב נאמר או ביחס לשאלה האם ללמוד תורה מרב אחד או שניים בגלל בלבול הגרסאות (הגמרא אומרת שבבקיאות עדיף רב אחד בשביל שתהיה גרסה אחידה, ובעיון טוב אפילו כמה רבנים) או ביחס להסתלקות מן הספק.

הסתלק מן הספק זו הכרעה בלי טעם. זו סוג הנהגה של הכרעה בגלות כשאין סנהדרין. כשאתה בא לאיש הוראה אתה בא ושואל, מקבל פסק וזהו).

רב הוא לצורך העניין איש מקצוע, כמו רופא. איש מקצוע שהקהילה הסמיכה אותו. על דבר קל רב קל, על דבר כבד רב יותר מומחה. כמו שלא היית רוצה ללכת לרופא שמקל בכל עניין רפואי, כך אל תלך לרב מקל. כל מה שנכתב מאז ועד חתימת התלמוד זה ספרי שכנוע. כשאני לא יודע מה לעשות בנושא וכתב על זה חכם, אז בטח שאשמח לשמוע את דבריו. אם יש חכם אחר שכתב אחרת, צריך או להגיש את זה לשולחן החכמים המופלגים או להישאר מסופק.

אנחנו מתנהלים בכללי הישרדות, זה מה שיש לנו. ברוך ה' רוב הנושאים הלכו והתבררו, מה הדעה היותר מרכזית ששכנעה את רוב חכמי ההיסטוריה. ספרי הליקוטים הולכים ומקדמים אותנו לדעה היותר רווחת. אם לא נכנסת לעומקה של סוגיה - ספק דאורייתא לחומרא, ספק דרבנן לקולא. אלא אם נכנסת לעומק הסוגיה, ושוכנעת על ידי אחד מהחכמים. לא שמענו על חלוקה בפסיקה של אשכנזים-ספרדים. זו שאלה מקצועית, לא של מנהג. זה דיון בכלל האם המנהגים מהגלות מחייבים אותנו, זו שאלה הלכתית. בדברי מנהג נתייחס לזה, אבל בשאלות הלכתיות נטו - זה לא מעלה. זה שהגעת מגלות מסויימת לא מחייב אותי לרב מאותו מקום.

(נוסח תפילה: יש לעמ"י שני נוסחים, אשכנז ועדות המזרח. לפני מאתיים שנה עשו בלילה בין שתי הנוסחאות האלו, זה דבר תמוה. למה לקחת נוסח כזה שיש בו כל הכך הרבה שיבושים? למה לא לקחת סידור מתוקן? זה לא כל כך משנה, בין כה וכה יוצאים ידי חובה בכל הנוסחאות. בכל הסידורים יש את מטבע הלשון העיקרי, הדברים לא מעבבים).

למעשה, הכללים לא השתנו 1400 שנה. אנחנו נמצאים בכללי הישרדות, הכרעה על פי אנשי המקצוע. כמו התפתחות כל תחום, החכמים דנים בכל שאלה, שומעים את דברי הראשונים ודנים בהם. אם מגיע חכם עם עוצמה חזקה ועושה שינוי משמעותי - יתד שהכל תלויין בו כדאי הוא להכריע. אם מגיע חכם כמו הגר"א שכולם נכנעים לחכמתו, חלק מההתרשמות של אנשי המקצוע תהיה עד כמה לתת לו משקל כבד. אלו דברים שהם חלק מההתייחסות המקצועית, עד שלא נהיה מקצוענים לא נוכל להיכנס להכרעות האלו. אנחנו למעשה חיים מספרי איסוף של מסקנות דיוני החכמים. מה שאנחנו נוהגים היום זה הכי קרוב למה שנהגו רבינא ורב אשי, לפי חוקי המקצוע הנכון וההוגן, לאור דברי משה רבנו שנחתמו אצל רבינא ורב אשי והגיעו אלינו אחרי המסורת ארוכת השנים. אנחנו יכולים להיות רגועים שכל אנשי המקצוע על שולחנם אנחנו סמוכים עושים את המאמצים הגדולים ביותר לדייק בהבנת התלמוד. (כל לימוד סוגיה מקרב את האדם יותר למקורות, גורם לו להיות מודע לשאלות ולהכיר את הנושא. לפעמים מבחינת הזמן, עדיף לו להשקיע בלמידת קיצור שולחן ערוך, זה כבר מה עומד מול מה). תלמיד חכם הוא מורה הוראה, זה הגדר שלו. הוא איש מקצוע, הוא חייב להכיר את ספרי המקצוע. אדם שיכול להיות מורה הוראה, יש עליו חיוב להאיר לעמ"י, כמובן בשיקול דעת ביחס לדברים אחרים שיכול להועיל בהם לעמ"י.

נעבור למערכת סתרי תורה, איפה הם נכנסים למערכת תורה שבעל פה. זה נקרא בלשון חז"ל דברי אגדה. זה נשמע לנו כמו דרשות שחז"ל אמרו לעמי הארצות בין מנחה לערבית כדי לחזק את ליבם. אבל זה ממש לא כך, כל אלו שייכים לבית המדרש של מעשה בראשית ומעשה מרכבה. משה רבנו קיבל יחד עם התורה מערכת ברייתות ומשניות שעוסקת במערכת הפנימית של התורה - השכל וידוע אותי. עד חתימת הנבואה החלק הזה בתורה היה עובר דרך בית מדרש שנקרא בני הנביאים. זה היה בית המדרש שהוביל את אותה מערכת. מחתימת הנבואה זה היה בית מדרש של מעשה בראשית ומעשה מרכבה. אלו סתרי תורה. היה להם ברייתות ומשניות מהר סיני. היו להם גופי תורה בסתרי תורה, רק שאלו לא הופקדו ביד הסנהדרין כדי להכריע הלכה למעשה אלא בשביל לשמור על התכנים. לחלק הזה אסור להתערב בחלק המשפטי ההלכתי. חגי הנביא שישב בראש הסנהדרין לא העז לומר נגד הרוב, כשהוא הכריע הוא פעל כחכם בישראל. הידיעה שלו בסתרי תורה לא רלוונטית להלכה. אם יש רצון להתייעץ עם הנביא ביחס לתקנת חז"ל, זה ודאי מצויין. תקנות חז"ל לא נשתנו, אבל כשחז"ל פסקו משהו הם לא גילו לך את כל הטעמים לדבר. אתה לא יכול לתלות את הדברים בטעם ולומר שבטל הטעם לכן בטלה התקנה.

חגי יכל לייעץ בעומק סתרי תורה ביחס לנושא, אבל אז חכמים הכריעו אם לגזור את אותה גזירה בעקבות זה.

מסתבר לומר שלכל תקנות חז"ל יש גם שורש בפנימיות, אבל לא לפי זה הם הכריעו אלא לפי כלים הלכתיים.

(משה רבנו לא קיבל בהר סיני את כל התקנות והחידושים שבפרטי התורה, אלא הוא קיבל את כללי הדברים).

יצא שיש לנו בית מדרש של סתרי תורה שהיה לו מסורת עד חתימת התלמוד, שקטן שבאמוראים היה בקיא בשפה הזו.

כל אגדות חז"ל נבנו בשפה הזו, היא השפה שמרכיבה את המערכת של האגדות.

השפה הזו נעלמה למשך שש מאות שנים, הגר"א מביא זוהר מפורש שבאלף החמישי התורה הזו תיסתר מעמ"י.

כמו שהנבואה בטלה, גם החכמה הזו היתה עתידה להיסתר בתוקף הגלות, אבל בתחילת האלף השישי הדברים שבו לעמ"י באופן פלאי.

עדיין בהתחלה לא הבינו את תוכנם של הברייתות, ולאט לאט ה' גילה במשך כמה מאות שנים את הדברים, טיפין טיפין חכמי ישראל הגדולים קיבלו בדרכי הגילויים את הכלים לחשוף את הבנת הדברים.

האר"י הביא את כל הנתונים הנצרכים, כל מבנה החכמה קיים בכתביו.

מי שלומד את ההקדמות שלו יכול לחשוף בבת אחת את המבנה של כל מערכת אגדות חז"ל, לראות שאין דבר אחד בחז"ל שלא קשור למבנה המסוים הזה, שרק על פיו הדברים האלו מובנים.

בספר בראשית רבה אנחנו היום יודעים שלא הבנו מילה, לקרוא את זה בלי להבין את המערכת זה לקרוא דברים סתומים. כל הספר הזה נכתב רק בשפה הזו.

(הרב קוק היה חכם גדול שהכיר את כל השפה, הוא דיבר בשפה מדוברת.

הרב קוק כולל במאמריו כמה רבדים וצורות. אבל בביאורי האגדות של הגר"א הוא מדבר רק בשפה הפנימית. בלי ההקדמות האלו אי אפשר להבין את המדרשים בכלל.

דוגמה אחת: כל זמן שהצדיק בעיר, הוא הודה, הוא זיווה, הוא הדרה. יצא צדיק מהעיר, פנה הודה, פנה זיווה, פנה הדרה.

מה חכמים רוצים? כשהרב נבצל יוצא מהעיר אנשים פחות שמחים. חכמים צריכים לומר לנו דברים כאלו? אומר הגר"א: צדיק זה יסוד, עיר זו מלכות. הוד זיו והדר זה נצח הוד ומלכות. זו שפה שאי אפשר להבין אם לא מדברים אותה, זה קוד צבאי שלפיו כל התנ"ך מקבל רובד חדש).

מכאן מביא ר' אייזק חבר, נגד המפקפקים בתורת הנסתר, ראייה עצומה.

זו ראייה חותכת ופשוטה. לכולי עלמא, גם מי שאומר שהזוהר נכתב מאוחר יותר - האם יעלה על הדעת שספר נכתב על ידי אדם שלא יכל להבין מה שהוא כתב?

איך הספר נכתב על ידי אדם שלא ידע מה הוא כתב, והגיע האר"י והפך את הדברים לחכמה שאין לה קץ? ספר שהיה ביד ישראל מאות שנים ללא מפענח, פירוש הדברים שנגלו לנו הברייתות העתיקות שהיו בזמן התנאים והאמוראים, והאר"י ברוח קודשו קיבל את כל המפתחות של הספרים האלו.

כמובן שמפתח הספרים של האר"י פתח את המבנה, אבל לא את הפירוש הרעיוני.

ודאי שיש אינסוף רבדים, אבל מה התורה מדברת איתנו?

הרמח"ל הוא שקיבל את הרשות לגלות את רובד הנמשל, עד כמה שניתן לו. את הרעיון הפילוסופי שעומד מאחורי המערכת.

לקראת הגאולה, הרמח"ל והגר"א - במקביל - מדברים בשני סגנונות את אותו תוכן. שניהם מפרשים את דברי האר"י.

הרמח"ל זכה לקבל את דברי האר"י, כך אומר הגר"א, וברוך ה' גם הוא זכה.

יש לנו כתבי יד של הגר"א שכותב באופן מקביל את נמשל החכמה. שניהם קיבלו גילויים בדור של אתחלתא דגאולה.

האר"י מראה לך מקל שקד, אבל הוא לא מסביר לך מה זה אומר, מה ההנהגות האלויות בעולם.

לימוד תורת הסוד זו תורת הגאולה. הרב קוק תרגם את דברי הרמח"ל לעולם המעשה שלנו. אין לרב קוק מקור יהודי להתבסס עליו אם לא על כתבי הרמח"ל והגר"א. אין כאן שום מקור אחר, הוא כולו תרגום של הגר"א והרמח"ל.

(המהר"ל כתב בשפה עלומה, קשה לפענח אותו. הוא מדבר הרבה פחות ברור מהרמח"ל, נשמע שהוא מדבר בשפה דומה).
אדם חייב להתחיל בדרך ה' כדי להכיר את המושגים, אחר כך למפה - עץ חיים של האר"י ועשרה פרקי משניות.
זו המפה שמציגה את התבנית האלוקית בעולם. למה כל שלב מיועד - זה התרגום הנמשלי של הדברים. סדר הדברים הנכון הוא: דרך ה', דעת תבונות (לא מערב), עשרה פרקים, קל"ח (לא מעכב, אפשר את ספר הכללים).
אדם צריך להיות חכם, לא טיפש. בתלמוד מי שטיפש לא עושה נזקים, אבל מי שטיפש פה - יכול לעשות נזקים עצומים.
שם הטעויות באמת קריטיות, שם אפשר להגיע להגשמה. החכמה הזו עוסקת באלוקות. לכן צריכים ללמוד את זה בהדרגה החכמים המופלגים, לא ללכת למי שלא מוסמך. הכי טוב זה ללמוד את ספרי החכמים. מי שילמד את דברי הרמח"ל לא יתבלבל.

השיחה נערכה לפישטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.